

**Gemeente
Amsterdam**

Informatiebeeld Radicalisering & Extremisme

Vertrouwelijk

Oktober 2021

Programmateam Radicalisering & Extremisme

Inhoudsopgave

Over dit informatiebeeld	3
1. Islamitisch extremisme en islamitische radicalisering	5
Internationale dreiging en aanslagen	5
Dreiging en ontwikkeling Nederland	6
Bescherming democratische rechtsorde	8
2. Rechtsextremisme en rechtse radicalisering	9
Dreiging en ontwikkeling Nederland	9
Bescherming democratische rechtsorde	10
3. Anti-overheidssentimenten en –extremisme	12
Anti-overheidssentimenten en coronaprotest	12
Radicale onderstroom	13
Bescherming democratische rechtsorde	15
4. Overige vormen van extremisme en radicalisering	17
Links-extremisme en linkse radicalisering	17
Dierenrechten- en milieu-extremisme en -activisme	17
Overig extremisme en radicalisering	18
5. Spanningen en wij-zij denken	19
Algemeen beeld	19
Sociale klassen en gentrificatie	19
Spanningen rond etnisch-culturele verschillen	20
Spanningen rond religieuze verschillen	21
Anti-LHBTIQ+-gerelateerde incidenten	22
Vragenlijstonderzoek onder professionals	22

Over dit informatiebeeld

Met dit rapport informeert het programma Radicalisering & Extremisme bestuurders en kernpartners over de trends en ontwikkelingen op het gebied van radicalisering en extremisme in Amsterdam – het actuele informatiebeeld – voor zover deze bekend zijn bij het programma. Dit zodat het programmateam gezamenlijk met de partners tijdig kan bepalen of, en zo ja welke, bijsturing nodig is. Het informatiebeeld vormt de basis voor gezamenlijke duiding en het bepalen van eventuele acties.

Het onderliggende informatiebeeld is opgesteld in oktober 2021 en bouwt voort op eerdere informatiebeelden. Het is gebaseerd op gesprekken met professionals uit de stadsdelen en vanuit partnerorganisaties, informatie vanuit de integrale Persoonsgerichte Aanpak Radicalisering (iPGA-R) en het Steunpunt Radicalisering¹, een vragenlijstonderzoek onder professionals², het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN) en periodieke berichten van de NCTV, OIS-cijfers vanuit de Burgermonitor (2019) en Veiligheidsmonitor (2020) en overige informatie bekend binnen OOV. Zie bijlage A voor een uitgebreidere beschrijving van de onderzoeksmethode.

Bij het lezen van dit rapport is van belang enkele kanttekeningen in acht te nemen.

- Voor dit informatiebeeld is bewust een brede insteek gekozen: bij een groot deel van de hier beschreven informatie is geen sprake van radicalisering of extremisme. Het gaat dan bijvoorbeeld over vatbaarheid voor radicalisering of spanningen in de stad.
- Deze thema's zijn in beperkte mate gerelateerd aan radicalisering. Radicalisering is echter een complex, individueel proces dat door veel verschillende factoren wordt bepaald: er is geen vast patroon. Dat er bijvoorbeeld vatbaarheid is voor radicalisering, betekent dus nog niet dat vatbaarheid ook *leidt tot* radicalisering.
- De informatie in dit informatiebeeld zal altijd incompleet zijn. Zo is er over bepaalde factoren die van belang zijn in het radicaliseringsproces – bijvoorbeeld de aanwezigheid van extremistisch aanbod – minder informatie beschikbaar dan over andere factoren. Bovendien is de gemeente beperkt in wat zij kan en mag op het gebied van informatieverzameling, en daarmee voor een belangrijk deel afhankelijk van wat de veiligheidspartners binnen hun bevoegdheden kunnen delen.

Leeswijzer

Dit informatiebeeld bespreekt de beschikbare informatie en de ontwikkelingen ten opzichte van het vorige informatiebeeld (april 2021) per thema. Daarbij gaat het om extremisme en om radicalisering, maar is ook de aan het thema gerelateerde informatie opgenomen waarbij hiervan geen sprake is, zoals activisme en spanningen. Dit is in lijn met de brede insteek van het informatiebeeld.

Dit rapport is geschreven op stedelijk niveau. Omwille van de beknoptheid is alleen de belangrijkste informatie voor specifieke stadsdelen opgenomen. Uitgebreidere informatie op stadsdeelniveau is opgenomen in een beeld per stadsdeel. Deze beelden zijn gedeeld met de betreffende stadsdelen. Hierin is ook de beschikbare informatie over de bredere vatbaarheid per

¹ Voor informatie over personen in de iPGA-R is de peildatum 1 oktober 2021 gehanteerd, bij informatie vanuit het Steunpunt is gekeken naar de meldingen in de periode 1 april 2021 tot 1 oktober 2021.

² Zie bijlage B voor de aparte uitgave met resultaten vanuit het vragenlijstonderzoek.

stadsdeel beschreven.³ Deze vatbaarheid bespreken we niet op stedelijk niveau. Ten eerste omdat de relatie met radicalisering en extremisme zoals gezegd zeer beperkt is: zelfs als verschillende factoren allemaal in hoge mate aanwezig zijn in een stadsdeel geeft dit nog geen informatie over de kans dat individuen in dat stadsdeel zich extremistisch gedachtegoed eigen zullen maken. Een onderlinge vergelijking van de verschillende stadsdelen zou echter wel deze suggestie kunnen wekken. Ten tweede gaat het om factoren die zich over een langere tijdsperiode ontwikkelen, waardoor er op halfjaarlijkse basis geen tot weinig ontwikkeling te vermelden is.

³ Naast door concrete gebeurtenissen in iemands leven en het aanbod waarmee iemand in aanraking komt, worden processen van radicalisering beïnvloed door de onderliggende vatbaarheid of voedingsbodem. Deze bestaat uit persoonlijke en contextuele factoren met een langduriger karakter, en maakt dat mensen in meer of mindere mate gevoelig zijn voor radicale ideeën. Daarbij gaat het om factoren als een gebrek aan vertrouwen in instituties, ervaren achterstelling, een gebrek aan verbondenheid met de samenleving en weinig in aanraking komen met andere meningen.

1. Islamitisch extremisme en islamitische radicalisering⁴

Internationale dreiging en aanslagen

Sinds 2018 zijn aanslagen vanuit islamitisch extremistische hoek veelal kleinschalig, gepleegd door alleen handelende daders met eenvoudige middelen en een beperkt aantal slachtoffers (DTN 55). Er is geen sprake van aansturing door terroristische groepen zoals IS, maar deze groepen vormen wel een inspiratiebron voor aanslagplegers. Extremistisch gedachtegoed gaat bij deze personen soms gepaard met psychosociale of psychiatrische problemen. Het is aannemelijk dat dergelijke kleinschalige aanslagen blijven plaatsvinden in Europa, de NCTV verwacht dat dit beeld de komende tijd zal blijven gelden (DTN 55). Op 3 september 2021 vond in Nieuw-Zeeland een aanslag plaats door een IS-sympathisant waarbij zeven mensen gewond raakten. Op 13 oktober 2021 werden vijf mensen in Noorwegen gedood door een man met pijl en boog. Deze aanslagen passen binnen dit dreigingsbeeld.

Ontwikkelingen in Afghanistan

In augustus werd de hoofdstad van Afghanistan ingenomen door de Taliban. In media werden zorgen geuit dat Afghanistan aantrekkingskracht zou kunnen hebben als nieuw uitreisgebied, om zich aan te sluiten bij jihadistische groepen (al Qa'ida of de lokale tak van IS) in Afghanistan. De NCTV schat in dat dit risico op termijn bestaat, maar het niet om grote aantallen zal gaan (DTN 55).

5.1.2.i

5.1.2.i

5.1.2.i

Daarnaast is er door de gebeurtenissen in Afghanistan een nieuwe vluchtelingenstroom op gang gekomen.

Impact op Amsterdam

In de meeste stadsdelen is weinig tot geen impact merkbaar van de gebeurtenissen in Afghanistan. In stadsdelen Noord en West is te zien dat de gebeurtenissen leven binnen de Afgaanse gemeenschap en mensen zich zorgen maken voor hun familieleden in Afghanistan. In stadsdeel Centrum was een tijdelijke noodopvang voor Afgaanse vluchtelingen waarop veel positieve reacties vanuit de buurt kwamen. Ook een professional uit Nieuw-West geeft aan dat op sociale media het gevoel heerst dat Afgaanse vluchtelingen geholpen moeten worden. Geen van de stadsdelen zien negatieve sentimenten over Afgaanse vluchtelingen. Er hebben enkele

⁴ Islamitisch extremisme omvat alle vormen van extremisme die voortkomen uit een fundamentalistische opvatting van de islam. De NCTV gebruikt in haar bronnen de term jihadisme voor een deel van deze vormen van extremisme, door de AIVD als volgt gedefinieerd: 'Extremistische ideologie waarin de verheerlijking van de gewelddadige jihad centraal staat'. In de beschrijving van informatie vanuit de NCTV wordt in dit stuk ook deze term gebruikt. Het gaat hier dus nadrukkelijk om de *gewelddadige* invulling van de jihad.

demonstraties plaatsgevonden in Amsterdam, uit protest tegen de machtsovername door de Taliban en om steun te betuigen aan Afghaanse vluchtelingen.

Dreiging en ontwikkeling Nederland

Zowel de AIVD als de NCTV zien de jihadistische beweging in Nederland als belangrijkste bron van (terroristische) dreiging voor Nederland. De AIVD geeft in haar jaarverslag (2020) aan dat de beweging zichzelf in oorlog beschouwt met het Westen en beschikt over de kennis om een aanslag te plegen. De jihadistische beweging in Nederland kent de laatste jaren een stabiel aantal aanhangers van ongeveer vijfhonderd personen. De NCTV beschrijft dat de beweging de afgelopen jaren verdeeld is geraakt, het ontbreekt aan krachtige leiders en door repressieve overheidsmaatregelen is er minder slagkracht. Hierdoor is de dreiging de afgelopen jaren afgenomen, echter blijft deze aanwezig omdat de beweging aanslagen op Nederland nog altijd als legitiem middel ziet (DTN 55).

Dit beeld is in het afgelopen halfjaar onveranderd. De dreiging vanuit islamitisch extremisme is dus stabiel, wat echter niet betekent dat de dreiging ook is afgenomen. Veiligheidspartners benadrukken dat een stabiele dreiging nog steeds een dreiging is. Het is dan ook belangrijk de aandacht voor dit thema niet te doen verslappen. In september 2021 werden negen personen in Eindhoven aangehouden op verdenking van het voorbereiden van een terroristische aanslag, zij zouden sympathiseren met het gedachtegoed van IS.⁶ Volgens de advocaat van een aantal verdachten gaat het om hoogopgeleide mannen.⁷ Deze aanhouding bevestigt dat er in Nederland nog steeds dreiging uitgaat van deze vorm van extremisme. Dit blijkt ook uit het gegeven dat een groot deel van de meldingen en (hulp-)vragen die binnenkomen bij het Landelijk Steunpunt Extremisme (LSE) gaat over islamitisch extremisme.

Amsterdamse casuïstiek

In het afgelopen halfjaar kwamen tien meldingen binnen bij het Steunpunt Radicalisering over zorgen rond een persoon vanwege radicalisering naar islamitisch extremisme – een vergelijkbaar aantal als ten tijde van het vorige informatiebeeld. Tot dusver heeft één melding geleid tot opname van een persoon in de iPGA-R.⁸ Daarnaast kwamen drie meldingen binnen die niet op een specifiek persoon betrekking hadden, deze worden nader toegelicht onder 'Bescherming democratische rechtsorde'.

In de iPGA-R zijn momenteel 33 personen opgenomen vanwege signalen van islamitisch extremisme. Door uitstroom van negen personen ligt dit aantal lager dan een halfjaar geleden, maar deze vorm van extremisme blijft veruit het grootste deel van de casuïstiek beslaan.

Uitreizigers

In totaal bevinden zich nog circa 130 Nederlandse uitreizigers in Syrië en de omliggende landen, waarvan ongeveer veertig in opvangkampen of in detentie in Noordoost-Syrië. De NCTV benoemt dat door terugkerende uitreizigers de dreiging vanuit de Nederlandse jihadistische beweging kan toenemen (DTN 55). Dit blijft dan ook een aandachtspunt.

⁶ <https://nos.nl/artikel/2399080-9-mannen-aangehouden-voor-voorbereiden-terroristische-aanslag>

⁷ <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/nederland/artikel/5257820/eindhoven-terreurverdachten-gemunt-op-rutte-wilders-baudet>

⁸ Op de peildatum waren twee van deze meldingen nog in behandeling, zeker zeven van deze meldingen hebben dus *niet* tot opname van een persoon in de iPGA-R geleid.

5.1.2.i Voor vijf andere Nederlandse vrouwen is de mogelijkheid dat zij ook gerepatriëerd gaan worden. In oktober 2021 oordeelde de rechtbank – naar aanleiding van hun verzoek tot beëindiging van hun strafzaak – dat binnen drie tot zes maanden duidelijkheid moet komen over repatriëring. Het gaat hier niet om Amsterdamse casussen.

In de iPGA-R zijn in totaal Buiten reikwijdte, casuïstiek

Buiten reikwijdte, casuïstiek

Buiten reikwijdte, casuïstiek

Terugkeerders en gedetineerden

De NCTV ziet potentiële dreiging vanuit terugkeerders die gewelds- en gevechtservaring hebben opgedaan, evenals in netwerkvorming en onderlinge beïnvloeding op de terroristenafdelingen (DTN 55). Teruggekeerde vrouwen worden geplaatst op de terroristenafdeling in Zwolle. Deze vrouwen kennen elkaar mogelijk uit de Koerdische opvangkampen en zouden dus hun netwerk kunnen voortzetten in detentie. Ook kan dreiging uitgaan van ex-terrorismedetineerden als zij recidiveren. 5.1.2.i

5.1.2.i

Buiten reikwijdte, casuïstiek

Vragenlijstonderzoek onder professionals

Uit het vragenlijstonderzoek onder 109 Amsterdamse professionals komt naar voren dat 15% van hen in de afgelopen twee jaar islamitisch extremisme is tegengekomen bij de doelgroep waar zij mee werken. Hiermee wordt deze vorm van extremisme vaker gezien dan bijvoorbeeld links-extremisme of andere vormen van religieus extremisme, maar minder vaak dan rechts-extremisme of anti-overheidsextremisme. Verder geeft 10% van de ondervraagde professionals aan zich over islamitisch extremisme het meest zorgen te maken.

Bescherming democratische rechtsorde¹¹

Salafistische aanjagers en informele lesinstituten

De NCTV beschrijft dat salafistische aanjagers kunnen aansporen tot gedrag dat problematisch is, omdat het voortkomt uit antidemocratische, intolerante en anti-integratieve elementen binnen het salafisme. Sinds een aantal jaar zijn er intensieve inspanningen van salafistische aanjagers op het gebied van informeel islamitisch lesaanbod. De NCTV ziet dat er veel belangstelling is voor deze lessen en dat het salafisme een disproportionele invloed heeft op de moslimgemeenschap, doordat het lesaanbod van andere islamitische stromingen achterblijft (DTN 55). Wanneer het voor zou komen dat salafistisch onderwijs kinderen aanzet de democratische rechtsstaat te verwerpen of zich af te keren van de samenleving, dan houdt dat mogelijk op de lange termijn een bedreiging in voor de democratische rechtsorde. Het is voorstelbaar dat dit ook in Amsterdam speelt, maar net als ten tijde van het vorige informatiebeeld zijn hier in het afgelopen halfjaar geen concrete signalen van binnengekomen.

Activiteiten salafistische organisaties in Amsterdam

In het afgelopen halfjaar zijn wel verschillende meldingen binnengekomen bij het Steunpunt over salafistische activiteiten in Amsterdam. In het jaarverslag van de AIVD (2020) staat dat aanjagers van bepaalde vormen van salafisme ideeën hebben die haaks staan op de democratische rechtsorde. Het (aanzetten tot) niet erkennen van de democratische rechtstaat kan ertoe leiden dat mensen zich steeds meer afkeren van de samenleving, waardoor segregatie in de hand wordt gewerkt. Radicaalislamitische bewegingen die deze ideeën verspreiden kunnen onder andere op die manier een bedreiging zijn voor de democratische rechtsorde.

Een melding uit het afgelopen halfjaar ging over een vorm van salafistische da'wa – het uitdragen van de islam – die is opgemerkt in meerdere supermarkten in Nieuw-West, waarbij vrouwen met kennelijk een islamitisch uiterlijk op dwingende toon werd duidelijk gemaakt dat zij geen alcohol mogen verkopen of op een plek mogen werken waar dat gebeurt. Het op die manier onverwacht en dwingend confronteren van personen is niet alleen onprettig voor wie het overkomt, het kan ook worden gezien als het hinderen of tegengaan van arbeidsparticipatie.

Ook kwamen twee meldingen binnen bij het Steunpunt over een salafistische stichting, waarvan het vermoeden bestaat dat zij hulpbehoevenden aanzetten tot het zich onttrekken aan reguliere zorg. Dit is vanuit medisch en maatschappelijk oogpunt onwenselijk. Deze meldingen passen in het beeld van salafistische organisaties die, door in te spelen op een behoefte van een beïnvloedbare doelgroep, hun opvatting van het islamitisch geloof willen verspreiden. De gemeente onderzoekt of er ook sprake is van het misbruiken van kwetsbaarheden om aan te zetten tot gedragingen die de democratische rechtsorde kunnen schaden.

¹¹ Onder deze noemer beschrijven we in het informatiebeeld aan radicalisering gerelateerde ontwikkelingen waar niet zozeer een (directe) gewelds dreiging van uitgaat, maar die ondermijnend kunnen zijn aan of een bedreiging vormen voor de democratische rechtsorde, ofwel kunnen bijdragen aan de voedingsbodem voor extremisme.

2. Rechtsextremisme en rechtse radicalisering

Dreiging en ontwikkeling Nederland

In het vorige informatiebeeld is beschreven dat de trends die al langer worden gesignaleerd in rechtsextremisme zich hebben bevestigd in Amsterdamse casuïstiek. Sindsdien is het beeld onveranderd: de geweldsdreiging vanuit met name jonge Nederlanders die betrokken zijn bij internationale, online rechtsextremistische netwerken blijft een belangrijk aandachtspunt. De zorgen hierover komen in het nieuwe DTN (55) nog nadrukkelijker naar voren.

De NCTV acht een terroristische aanslag in Nederland vanuit rechtsextremistische hoek voorstelbaar, waarbij de dreiging vooral komt vanuit jonge Nederlanders die betrokken zijn bij internationale, online accelerationistische¹² netwerken (DTN 55). Opvallend is de (zeer) jonge leeftijd van deze doelgroep en het gegeven dat veel van deze jongeren kampen met psychische en sociale problematiek. Deze nieuwe generatie rechtsextremisten komt via online (chat)groepen in aanraking met rechtsextremistisch gedachtegoed. In deze groepen wordt bijvoorbeeld gesproken over accelerationisme, rassenhaat en antisemitisme, wapenhandleidingen gedeeld en rechts-terroristische aanslagplegers verheerlijkt. Dergelijke groepen fungeren als echokamers waarin deelnemers geen tegenspraak krijgen en alleen met gelijkgestemden praten. Deze voortgaande verschuiving naar online radicalisering – in gesloten platformen en buiten het zicht van de reguliere signaleringsnetwerken – brengt het vraagstuk mee hoe deze personen tijdig gesignaleerd kunnen worden.

Reclassering Nederland ziet geen ontwikkelingen rond rechtsextremisme in het afgelopen halfjaar; er zijn landelijk geen nieuwe casussen voor rechtsextremisme bijgekomen. Het Landelijk Steunpunt Extremisme ziet een lichte toename in zorgen over rechtsextremisme ten opzichte van eerdere jaren, al blijft dit een beperkt aandeel van het totale aantal vragen dat het LSE krijgt.

Amsterdamse casuïstiek

In het afgelopen halfjaar kwam – net als vorig halfjaar – één melding binnen over rechtsextremisme bij het Steunpunt Radicalisering. Naar aanleiding van deze melding is een persoon opgenomen in de iPGA-R. Buiten reikwijdte, casuïstiek

Buiten reikwijdte, casuïstiek

Buiten reikwijdte, casuïstiek

In totaal zijn momenteel drie personen in de iPGA-R opgenomen vanwege signalen van rechtsextremisme.

Incidenten bij islamitische locaties

Anti-islamincidenten zijn niet altijd (rechts-)extremistisch en vaak is de dader niet bekend. In sommige gevallen is wel een duidelijke relatie met extreemrechtse denkbeelden of groepen te zien. Omwille van het overzicht, en omdat ook niet-extremistische incidenten kunnen bijdragen

¹² De aanhangers van deze rechtsextremistische ideologie streven ernaar chaos te creëren – bijvoorbeeld door terroristisch geweld – om zo een rassenoorlog te ontketenen en de democratie te vervangen door een witte etnostaat.

aan het gevoel van onveiligheid, worden in het informatiebeeld ook de bekende incidenten waar geen evidente link is met rechtsextremisme opgenomen in het overzicht.

In het afgelopen halfjaar is één incident bekend dat vermoedelijk met anti-islamsentimenten te maken had.¹³ Op 4 juli 2021 werd een ruit van de Westermoskee ingegooid. De dader staat herkenbaar op camerabeelden. In december 2020 werd ook een ruit van deze moskee ingegooid.

Met name in Nieuw-West is een hoog aantal moskeeën, waardoor er relatief veel locaties zijn die doelwit kunnen zijn voor bedreiging of geweld vanuit anti-islamsentimenten of rechtsextremistische hoek, ook van buiten de stad. Verschillende moskeeën in Nieuw-West hebben in het verleden te maken gekregen met bedreigingen of hatelijke berichten. Een professional geeft aan dat bij sommige moskeeën het gevoel is dat de overheid met twee maten meet en bijvoorbeeld de politiek zich relatief weinig uitspreekt tegen incidenten gericht op moskeeën. De indruk is dat de meldingsbereidheid bij moskeeën laag is en niet alle incidenten daardoor bekend zullen zijn.

Vragenlijstonderzoek onder professionals

Uit het vragenlijstonderzoek komt naar voren dat 24% van de 109 Amsterdamse professionals in de afgelopen twee jaar rechts-extremisme is tegengekomen bij de doelgroep waar zij mee werken. Deze vorm van extremisme wordt van alle vormen bijna het vaakst gezien: alleen extremisme vanuit complotdenken is vaker genoemd. Daarnaast kwam 11% van de professionals extremisme vanuit *white supremacy* tegen.¹⁴ Verder geeft 17% van de ondervraagde professionals aan zich over rechts-extremisme het meest zorgen te maken. Nog eens 3% maakt zich over extremisme vanuit *white supremacy* het meeste zorgen.

Bescherming democratische rechtsorde¹⁵

Intellectueel rechtsextremisme

Al in 2018 beschreef de AIVD de opkomst van een intellectuele tak van rechtsextremisten, waaronder de alt-rightbeweging. Binnen deze beweging wordt getracht om rechtsextremistisch gedachtegoed te normaliseren en algemeen geaccepteerd te maken, om uiteindelijk tot een witte etnostaat te komen.¹⁶ In het jaarverslag van de AIVD is te lezen dat rechtsextremisten in 2020 vaker het grote publiek zochten door hun ideeën te presenteren als respectabel. De AIVD beschrijft het alt-rightgedachtegoed als een combinatie van complottheorieën, opvattingen over blanke suprematie, en fascistische, nationaalsocialistische en conservatief-christelijke denkbeelden.¹⁷ Daarnaast wordt veel belang gehecht aan masculiniteit en bevat het gedachtegoed antifeministische elementen.

¹³ In september 2021 werd een ruit ingegooid bij een moskee in Noord; hierbij was echter geen anti-islamotief.

¹⁴ Bij deze vraag waren meerdere antwoorden mogelijk. Er is een overlap van personen die zowel rechts-extremisme als extremisme vanuit *white supremacy* tegenkwamen; het totaal dat minstens één van deze vormen tegenkwam komt daardoor op 27%.

¹⁵ Onder deze noemer beschrijven we in het informatiebeeld aan radicalisering gerelateerde ontwikkelingen waar niet zozeer een (directe) gewelds dreiging van uitgaat, maar die ondermijnend kunnen zijn aan of een bedreiging voor de democratische rechtsorde, ofwel kunnen bijdragen aan de voedingsbodem voor extremisme.

¹⁶ AIVD (2018) Rechts-extremisme in Nederland: een fenomeen in beweging

¹⁷ AIVD, jaarverslag 2020

Doxing

Doxing is de (online) publicatie van privégegevens van tegenstanders, vaak met de bedoeling om deze persoon te beschadigen of te intimideren. Vanuit extreemlinkse hoek is al meerdere jaren sprake van doxing, bijvoorbeeld richting ambtenaren of organisaties die betrokken zijn bij het asielbeleid of rechtse actievoerders. In het vorige DTN (54) is beschreven dat extreemrechtse personen doxing onder andere richten op vermeende linkse docenten, rechters, ambtenaren en journalisten, met als doel de veronderstelde linkse hegemonie in de samenleving te doorbreken. Voorbeeld hiervan is het platform Vizier op Links. In het vorige informatiebeeld is benoemd dat stickers van Vizier op Links op voordeuren van Amsterdammers waren aangebracht. In het afgelopen halfjaar zijn hier geen nieuwe signalen van bekend.

Hoewel doxing als erg intimiderend of bedreigend kan worden ervaren zijn de strafrechtelijke mogelijkheden om dit aan te pakken soms beperkt. Los van de vraag of doxing strafbaar is of zou moeten zijn, constateert de gemeente dat doxing schadelijk kan zijn voor de democratische rechtsorde in de stad. Bijvoorbeeld doordat het anderen kan beperken in hun individuele vrijheden, het uitoefenen van hun (maatschappelijke) professie of het deelnemen aan maatschappelijke discussie.

3. Anti-overheidssentimenten en – extremisme

Anti-overheidssentimenten en coronaprotest

Maatschappelijk ongenoegen, anti-overheidssentimenten en anti-elitedenken zijn niet nieuw in Nederland. Hoewel een kritische houding van het volk tegenover de macht een gezond element van een democratie is, schuilt er ook gevaar in toenemend anti-establishmentsentiment. Structureel wantrouwen – al dan niet gevoed door onjuiste informatie – kan leiden tot een aantasting van de democratische rechtsorde en in zeldzame gevallen tot geweldsbereidheid.

De uitbraak van COVID-19 heeft de samenleving drastisch veranderd, raakt iedereen en zorgt voor ingrijpend overheidsoptreden. Het is begrijpelijk dat de sentimenten hiertegen soms heftig zijn. Dit hoofdstuk gaat dan ook voornamelijk over anti-overheidssentimenten gerelateerd aan de coronamaatregelen. Deze passen echter in een breder wantrouwen tegen de overheid. Ontwikkelingen zoals de langdurige kabinetsformatie en de toeslagenaffaire wakkeren dit bredere wantrouwen aan.

Landelijk beeld

Het maatschappelijk ongenoegen over de coronamaatregelen uit zich op verschillende manieren: grotendeels op democratische wijze, bijvoorbeeld door demonstraties en via eigen mediakanalen, maar AIVD en NCTV signaleren ook een radicale onderstroom van groepjes en individuen die overgaan tot intimidatie, bedreiging of geweld. Bovendien is tijdens de coronapandemie een context ontstaan waarin de drempel voor dergelijk extremistisch gedrag en buitenwettelijke acties is verlaagd, bijvoorbeeld door het goedpraten van dergelijke acties.¹⁸

5.1.2.i

5.1.2.i

De boosheid van actievoerders richt zich niet alleen op het beleid en politici maar ook op andere personen die volgens hen onderdeel zijn van 'de elite' verantwoordelijk voor het beleid, zoals ambtenaren, medici, wetenschappers en journalisten. Desinformatie en complottheorieën, die veelvuldig gedeeld worden op sociale media, wakkeren het wantrouwen aan.²⁰ Tegelijkertijd blijft de groep die overgaat tot extremistisch gedrag beperkt.

Amsterdams beeld

In Amsterdam is in het algemeen geen toename in het wantrouwen van burgers in de politiek en instituties, maar neemt de kloof tussen de groep die vertrouwen heeft en de groep die de overheid wantrouwt wel toe, waarbij een groep burgers structureel het vertrouwen lijkt te verliezen.²¹ Stadsdelen zien dat door actualiteiten – lokaal of (inter)nationaal – het gevoel van achterstelling

¹⁸ AIVD, jaarverslag 2020; NCTV, DTN 55

¹⁹ 5.1.2.i

²⁰ Zo heeft de QAnon-theorie sterk aan populariteit gewonnen sinds de coronapandemie. Aanhangers van QAnon geloven in een geheime schaduwregering ('deep state' of 'cabal' genoemd) bestaande uit wereldwijde elites, die hun macht aanwenden om de bevolking te onderdrukken en kinderen te misbruiken en verhandelen. Zie ook NCTV, Fenomeenanalyse Coronaprotesten april 2021.

²¹ Synthese Wrijving en Glans in de stad, Stedelijk Strategieteam september 2021.

en meten met twee maten door de overheid duidelijker merkbaar en aangewakkerd kan worden, wat ervoor kan zorgen dat groepen verder van de overheid komen te staan.

Amsterdam is verder een aantrekkelijke demonstratielocatie voor demonstranten vanuit het hele land. Ook in het afgelopen halfjaar vonden geregeld demonstraties plaats tegen de coronamaatregelen. Begin 2021 hadden coronademonstraties geregeld een grimmige sfeer en keerden demonstranten zich tegen handhavende partijen. De laatste maanden verlopen demonstraties echter ordelijk en zonder (gewelds)incidenten. Mogelijk speelt de afname van de beperkingen voor demonstraties en handhaving van de 1,5 meter-regel hierin mee. Met name vanaf september 2021 hadden demonstraties een relatief hoge opkomst, wat aansluit op het beeld dat de brede groep die zich niet kan vinden in het coronabeleid groter is geworden.

Tegelijkertijd zijn er vaker opmerkelijke uitingen tijdens demonstraties, zoals persoonlijke uitingen naar bestuurders verantwoordelijk voor het coronabeleid of vergelijkingen met het leed van de Joodse bevolking in de Tweede Wereldoorlog. Zo droegen demonstranten Jodensterren tijdens demonstraties in september en oktober 2021. De burgemeester heeft aangegeven dat het dragen van een Jodenster zeer smakeloos en kwetsend is en getuigt van gebrek aan historisch besef, maar niet strafbaar is. Een professional geeft verder aan dat dit als erg heftig en kwetsend wordt ervaren door de Joodse gemeenschap.

Radicale onderstroom

Landelijke casuïstiek

Verschillende veiligheidspartners beschrijven dat de groep die vanuit ideologische overtuiging bereid is tot ondemocratisch handelen zich sinds het vorige informatiebeeld meer heeft uitgekristalliseerd. Hierdoor blijft de 'harde kern' van personen die zijn geradicaliseerd in het complotdenken over: een aantal kopstukken en internetgroepen die elkaar blijven voeden met informatie om hun beeld te bevestigen. Een deel van deze kern, waaronder een aantal kopstukken, is in beeld vanwege strafbare feiten, zoals bedreiging van overheidsfunctionarissen.

Veiligheidspartners zien verder dat deze harde kern in omvang stabiel is: er was het afgelopen halfjaar dan ook geen toename in landelijke casuïstiek op het gebied van radicalisering rond coronamaatregelen en anti-overheids sentiment. Ook bij het Landelijk Steunpunt Extremisme is het beeld dat het aantal zorgen in het afgelopen halfjaar niet meer is geworden, maar dat wel beter geduid kan worden in hoeverre er sprake is van extremisme.

Amsterdamse casuïstiek

In het afgelopen halfjaar is voor het eerst een melding binnengekomen bij het Steunpunt over anti-overheids extremisme en complotdenken in relatie tot de coronamaatregelen. ^{5.1.2.c}

5.1.2.c

5.1.2.c

Daarnaast kwam nog een melding binnen over mogelijk anti-overheids extremisme, hier bleek echter geen sprake van ideologische overtuiging waardoor deze melding niet geleid heeft tot opname van een persoon in de iPGA-R.

Manifestatie radicale onderstroom

De manifestatie van het maatschappelijk ongenoegen in de openbare ruimte is het afgelopen halfjaar rustiger geworden: er waren minder incidenten zoals vernielingen bij teststraten en zoals gezegd leiden demonstraties niet meer tot openbare ordeverstoringen.

Intimidaties en bedreigingen

Intimidaties en bedreigingen richting medici, journalisten en andere personen betrokken bij het coronabeleid hebben zich landelijk voortgezet in het afgelopen halfjaar. De NCTV geeft aan dat dergelijke incidenten niet verminderd lijken te zijn. Ook in Amsterdam zijn bedreigingen en intimidaties uit het afgelopen halfjaar bekend die gerelateerd zijn aan complotdenken rond het coronavirus, bijvoorbeeld gericht aan bestuurders. Daarbij valt op dat deze berichten vanuit het hele land komen en dus niet alleen uit Amsterdam.

Incidenten en vernielingen bij coronalocaties

Ten tijde van het vorige informatiebeeld waren er verschillende incidenten geweest waarbij anti-overheidssentimenten in relatie tot de coronacrisis merkbaar waren in de stad, zoals vernielingen bij teststraten of bekladdingen, al bleef het aantal incidenten in Amsterdam gering. In het afgelopen halfjaar lijkt het op dit gebied rustiger te zijn geworden. In de meeste stadsdelen zijn geen incidenten bekend bij teststraten, vaccinatielocaties of andere locaties gerelateerd aan de coronabestrijding.

In juli berichtten verschillende media over ongeregelheden rond een mobiele vaccinatie-unit van de GGD aan de Willem Roelofsstraat, waarop de vaccinatie-unit is verwijderd. Een professional geeft aan dat het hier om een groep jongeren ging die in conflict raakten met de beveiligers van de vaccinatie-unit over het gebruik van faciliteiten, maar hierbij was niet zozeer een verband met sentimenten rond corona of vaccinatie. Een andere professional geeft aan dat het incident vooral te maken had met het gevoel bij de jongeren dat hun hangplek werd ingenomen, maar mogelijk ook met onvrede over de coronamaatregelen en de overheid in het algemeen.

Landelijk zijn nog wel enkele incidenten te zien van bijvoorbeeld vernielingen, maar is eveneens geen verdere toename van dergelijke incidenten, zo geeft de NCTV aan.

Vermenging rechtsextremisme en coronaprotest

De NCTV beschrijft dat extreemrechtse en rechtsextremistische organisaties aansluiting zoeken bij de coronaprotesten, en dat er in het afgelopen jaar een vermenging is ontstaan tussen rechtsextremisme en uitingen van anti-overheidssentiment. Zo sluiten personen vanuit rechtsextremistische hoek zich aan bij protesten en zijn er online verbanden tussen rechtsextremistische personen en complotdenkers (DTN 55). Dit beeld is eveneens zichtbaar in Amsterdam. Daarnaast vallen rond de coronaprotesten de zogenoemde Defend-groepen op: volgens de NCTV anti-overheidsgroepen met mogelijk extreemrechtse invloeden, waarbinnen vernieling en geweld tegen de politie geaccepteerd zijn (DTN 55). Er bestaat een Defend Amsterdam. Deze groepering bestaat zeer vermoedelijk uit zeer weinig leden en indien zij aansluiten bij protesten zullen dit niet meer dan tien personen (geweest) zijn.

Vragenlijstonderzoek onder professionals

Uit het vragenlijstonderzoek onder 109 Amsterdamse professionals komt naar voren dat 27% van hen in de afgelopen twee jaar extremisme vanuit complotdenken is tegengekomen bij de doelgroep waar zij mee werken: deze vorm van extremisme wordt van alle vormen het vaakst gezien. Daarnaast geeft 22% aan in de afgelopen twee jaar anti-overheidsextremisme te zijn tegengekomen. Verder geeft 18% van de ondervraagde professionals aan zich over extremisme vanuit complotdenken het meest zorgen te maken, en 11% maakt zich om anti-overheidsextremisme het meeste zorgen.

Bescherming democratische rechtsorde²²

Complotdenken en wantrouwen overheid

Veiligheidspartners geven aan dat er ook een groep mensen is die weliswaar geen extremistisch gedrag laat zien, maar wel zeer actief is in het aanjagen van ongenoegen en het verspreiden van anti-overheidssentimenten, waaronder complottheorieën. Radicale (online) uitingen kunnen op termijn afbreuk doen aan het vertrouwen in de overheid en de democratische rechtsorde en bijdragen aan een klimaat waarin anderen zich gesteund voelen in ondemocratisch gedrag.²³ Het bewust actief en structureel verspreiden van desinformatie kan daarom worden gezien als het aanjagen van sentimenten die de democratische rechtsorde op termijn kunnen schaden.

Het Landelijk Steunpunt Extremisme herkent de potentiële ondermijnende werking van complotdenken en de aanwezigheid van een breder anti-overheidssentiment. Aanjagers van complotconstructies zijn door sociale media in staat om breder aanhang te vinden. Hierdoor kunnen, in uiterste gevallen, parallelle samenlevingen ontstaan met hun eigen taal en eigen gewoonten, die zich afsluiten van de rest van de maatschappij en hier ondermijnend aan zijn. Bij het LSE komen regelmatig berichten binnen van burgers die zich hierover zorgen maken.

Beeld vanuit de stadsdelen

Stadsdelen zien weinig ontwikkeling in de sentimenten die leven rondom de coronamaatregelen en de aanwezigheid van complotdenken. De meeste stadsdelen zien dat complottheorieën en desinformatie over het coronavirus nog altijd rondgaan, maar dat er tegelijkertijd weinig actiebereidheid is en complotdenken niet leidt tot problemen of verzet tegen het coronabeleid. Verschillende professionals geven aan dat van complotdenken over het bestaan of de ernst van het virus minder sprake lijkt te zijn dan in het begin van de pandemie, doordat veel mensen inmiddels iemand kennen die corona heeft gehad. Wel gaat nog steeds veel (des)informatie rond op sociale media, waaruit een achterliggend wantrouwen in de overheid blijkt. Ook worden de coronamaatregelen en informatie als tegenstrijdig ervaren, wat het vertrouwen in de aanpak van de overheid ondermijnt.

Daarnaast zien professionals een (gezondheids)risico in desinformatie over bijvoorbeeld testen en vaccinaties, waardoor bewoners mogelijk verkeerde afwegingen maken. Er zijn echter geen signalen van verharding van anti-overheidssentimenten of anderszins zorgelijke signalen op het gebied van wantrouwen in de overheid. Evenals in april zijn er vanuit Centrum en Zuid geen signalen van bewoners die zich extreem uiten over corona of van complotdenken rond de coronapandemie.

Spanningen tussen gevaccineerden en ongevaccineerden

Onder tegenstanders van de coronamaatregelen leeft het idee van een parallelle samenleving waarin geen vaccinaties en mondkapjes nodig zijn. Zo zijn er initiatieven om alternatieve

²² Onder deze noemer beschrijven we in het informatiebeeld aan radicalisering gerelateerde ontwikkelingen waar niet zozeer een (directe) gewelds dreiging van uitgaat, maar die ondermijnend kunnen zijn aan of een bedreiging voor de democratische rechtsorde, ofwel kunnen bijdragen aan de voedingsbodem voor extremisme.

²³ NCTV, Fenomeenanalyse Coronaprotesten april 2021.

voorzieningen en scholing te organiseren voor ongevaccineerden.²⁴ 5.1.2.i

5.1.2.i

5.1.2.i

Daarbij worden niet-gevaccineerden bijvoorbeeld weggezet als complotdenkende 'wappies' en staat de solidariteit vanuit gevaccineerde mensen met deze groep onder druk. Deze zaken kunnen bijdragen aan polarisatie tussen gevaccineerde en ongevaccineerde Nederlanders.

Beeld vanuit de stadsdelen

In sommige stadsdelen is sprake van een lage vaccinatiëgraad, met name onder jongeren. Professionals uit de stadsdelen geven aan dat hier verschillende oorzaken achter zitten: het al bestaande wantrouwen in de overheid speelt hierin mee, maar ook zorgen of twijfels over het vaccin zelf. Daarnaast geven verschillende stadsdelen aan te merken dat de invoering van het coronatoegangsbewijs leeft onder bewoners.

In stadsdeel Zuid signaleren professionals toenemende spanningen tussen bewoners die wel of niet gevaccineerd zijn, in bijvoorbeeld buurthuizen en bibliotheken. De verschillende meningen over vaccinatie en over wat de juiste manier is om met corona om te gaan, zorgen volgens een professional in toenemende mate voor onrust en polarisatie tussen bewoners. Vanuit andere stadsdelen zijn er geen signalen dat verschillen in vaccinatiëstatus of in opvattingen over corona momenteel leiden tot spanningen tussen groepen bewoners. Vanuit stadsdeel Zuidoost is wel een voorbeeld waaruit blijkt dat de invoering van de coronapas leeft in de samenleving. Een filmpje waarin iemand zijn boosheid uit over weigering bij een lokaal restaurant vanwege het ontbreken van een coronatoegangsbewijs werd binnen korte tijd duizenden keren bekeken. Deze persoon kreeg veel bijval op sociale media wat leidde tot een grote hoeveelheid negatieve Google-recensies voor het restaurant.

²⁴ <https://www.nrc.nl/nieuws/2021/06/21/coronaprik-jaagt-wakkere-burger-naar-eigen-parallele-samenleving-a4048234?t=1634046979>

²⁵ 5.1.2.i

4. Overige vormen van extremisme en radicalisering

Links-extremisme en linkse radicalisering

Dreiging en ontwikkeling

De AIVD en NCTV beschrijven dat links protest in Nederland al geruime tijd vooral activistisch is en zich vooral uit in burgerlijke ongehoorzaamheid en demonstraties.²⁶ Anders dan in het verleden zijn acties nauwelijks meer op personen gericht. Dit beeld is in het afgelopen halfjaar gelijk gebleven, al benoemt de NCTV in het laatste DTN (55) wel dat enkele extreemlinkse groepen zich beginnen af te zetten tegen activisme en spreken over strijd tegen de staat. Zoals benoemd in hoofdstuk 2, is vanuit extreemlinkse hoek soms nog wel sprake van doxing, zo zijn er in de afgelopen jaren voorbeelden van doxing gericht op rechtse politici. Tijdens het woonprotest van 12 september splitste een groep activisten zich aan het einde van de demonstratie af en probeerde een pand te kraken in de buurt van de Dam. Landelijk zijn er in het afgelopen halfjaar geen nieuwe casussen voor linksextremisme bijgekomen bij de Reclassering.

Amsterdamse casuïstiek

Er zijn momenteel geen personen in de iPGA-R opgenomen vanwege signalen van links-extremisme en er zijn over deze vorm van extremisme in het afgelopen halfjaar geen meldingen binnengekomen bij het Steunpunt. Ook vanuit de stadsdelen zijn geen specifieke signalen van links-extremisme.

Vragenlijstonderzoek onder professionals

Links-extremisme wordt minder vaak gezien dan de eerder beschreven vormen van extremisme: 10% van de Amsterdamse professionals kwam deze vorm van extremisme tegen in de afgelopen twee jaar. Verder geeft 2% van de ondervraagde professionals aan zich over links-extremisme het meeste zorgen te maken.

Dierenrechten- en milieu-extremisme en -activisme

Dreiging en ontwikkeling

De NCTV geeft aan dat klimaat- en dierenrechtenactivisten de grens opzoeken maar zelden overgaan tot geweld, en verwacht daarom geen extremistische acties vanuit deze hoek (DTN 53). Ook in het afgelopen halfjaar waren er acties vanuit milieu- of dierenrechtenbewegingen die de aandacht trokken – landelijk maar ook in Amsterdam. Zo werden in september 2021 bij verschillende filialen van Albert Heijn in de stad sleutelgaten gesaboteerd en stickers geplakt. Vermoedelijk ^{5.1.2,d}

^{5.1.2,d} Ook vonden afgelopen zomer acties plaats bij het kantoor van een pensioenfonds in Zuid (om het pensioenfonds te bewegen investeringen in de fossiele industrie terug te trekken) en bij McDonalds-filialen (om hen te bewegen richting een plantaardig menu). In algemene zin is het beeld rond dit thema echter onveranderd in het afgelopen halfjaar, zo geven veiligheidspartners aan.

²⁶ AIVD, jaarverslag 2020; NCTV, DTN 55

Amsterdamse casuïstiek

Momenteel is er één persoon opgenomen in de iPGA-R vanwege signalen van dierenrechten-extremisme. In het afgelopen halfjaar zijn geen meldingen over dierenrechten- of milieu-extremisme binnengekomen bij het Steunpunt Radicalisering.

Vragenlijstonderzoek onder professionals

Dierenrechten- en milieu-extremisme wordt relatief weinig gezien: 7% van de Amsterdamse professionals kwam deze vorm van extremisme tegen in de afgelopen twee jaar. Geen van de ondervraagde professionals gaf aan zich over deze vorm van extremisme het meeste zorgen te maken.

Overig extremisme en radicalisering

Amsterdamse casuïstiek

Net als ten tijde van het vorige informatiebeeld is een persoon in de iPGA-R opgenomen vanwege lidmaatschap van DHKP/C: een marxistisch-leninistisch geïnspireerde terroristische organisatie. Daarbij kan worden opgemerkt dat deze organisatie wel geweldsbereidheid toont maar zich niet richt op geweld tegen de Nederlandse samenleving of Nederlandse doelwitten. Buiten reikwijdte, casuïstiek

Buiten reikwijdte, casuïstiek

Daarnaast is een persoon opgenomen in de iPGA-R vanwege extremistisch antisemitische overtuigingen. In het afgelopen halfjaar kwam één melding binnen bij het Steunpunt over radicaal antisemitisme, deze melding heeft echter niet geleid tot opname van een persoon in de iPGA-R. Verder kwamen er geen meldingen binnen over andere vormen van politiek extremisme.

Tot slot kwam één melding binnen over religieus extremisme (niet-islamitisch), het betrof een mogelijke geweldsdreiging met zowel een christelijke als joodse achtergrond. Daarnaast kwam een melding binnen van een christelijke organisatie die op aansprekende wijze jongeren zou rekruteren op straat, maar vervolgens haar macht zou misbruiken voor financieel gewin.

Vragenlijstonderzoek onder professionals

Andere vormen van extremisme worden relatief weinig gezien: 5% van de Amsterdamse professionals kwam extremisme vanuit antisemitisme tegen in de afgelopen twee jaar, 4% zag christelijk extremisme, 3% extremisme vanuit een andere religieuze overtuiging. Verder geeft 2% van de ondervraagde professionals aan zich over extremisme vanuit antisemitisme het meest zorgen te maken en maakt 1% zich om christelijk extremisme het meeste zorgen.

Incidenten bij joodse locaties

Antisemitische incidenten kunnen uit verschillende hoeken komen – zoals rechtsextremisme of islamitisch extremisme – en niet altijd is een dader bekend. We bespreken incidenten bij joodse locaties of met een antisemitisch karakter hier daarom als apart thema.

Zoals in vorige informatiebeelden benoemd, vinden bij restaurant HaCarmel in stadsdeel Zuid regelmatig incidenten plaats. In juli 2021 werd de Israëlische vlag van dit restaurant bespuugd en de eigenaar bedreigd. De mogelijke dader is in beeld en 5.1.2.c

5.1.2.c

Daarnaast werd in het afgelopen halfjaar een brief met antisemitische teksten en hakenkruizen afgeleverd bij het Joods Historisch Museum in stadsdeel Centrum.

5. Spanningen en wij-zij denken

Algemeen beeld

In de hele stad spelen soms spanningen tussen bewoners en hierbij heeft elk gebied zijn eigen dynamiek. Verschillende thema's houden de gemoederen bezig. Scheidslijnen naar sociale klasse, veranderingen door nieuwbouw en etnisch-culturele of religieuze verschillen zorgen soms voor spanning. Dit uit zich bijvoorbeeld in segregatie en weinig contact tussen groepen, maar ook in vooroordelen over elkaar of conflict. Dit beeld is in het afgelopen halfjaar gelijk gebleven.

In Nieuw-West zien professionals dat scheidslijnen naar sociale klasse, etnisch-culturele achtergrond en tussen oude en nieuwe bewoners door elkaar heen lopen, wat zich vooral uit in segregatie en onderhuidse sentimenten over elkaar. In Noord zijn de veranderingen in bevolkingssamenstelling en toenemende gentrificatie belangrijke bron van spanningen, wat zich bijvoorbeeld uit in conflicten over leefbaarheid. Ook spelen in Noord spanningen rond etnisch-culturele verschillen, die zich uiten in segregatie maar ook in vooroordelen of racistische uitingen. In beide stadsdelen richt onvrede over de veranderingen in de buurt zich soms op nieuwe Amsterdammers, al dan niet met een migratieachtergrond. Ook geven in beide stadsdelen professionals aan dat er (grote) verschillen zijn tussen gebieden.

In andere stadsdelen spelen deze thema's in mindere mate. In stadsdeel Oost spelen op buurtniveau soms spanningen gerelateerd aan etnisch-culturele of religieuze verschillen. In stadsdeel West liggen spanningen vooral op het gebied van sociaaleconomische scheidslijnen en toenemende gentrificatie. Professionals in stadsdeel Zuid geven aan dat er veel tegenstellingen zijn tussen rijk en arm en zien bij sommige bewoners weinig tolerantie naar mensen met een andere achtergrond. In stadsdeel Zuidoost zien professionals nauwelijks spanningen, wel is er in sommige wijken sprake van segregatie en kunnen politieke spanningen die internationaal spelen merkbaar zijn. In stadsdeel Centrum tot slot geven professionals in het algemeen aan dat er geen sprake is van polarisatie of spanningen tussen groepen bewoners.

Sociale klassen en gentrificatie

In de meeste stadsdelen zorgt toenemende gentrificatie tot op zekere hoogte voor spanningen. Volgens professionals komen spanningen onder meer voort uit onvrede bij oude bewoners over veranderingen, angst voor verdringing en het gevoel achtergesteld te worden door de overheid. Daarbij speelt mee dat nieuwkomers de weg naar overheid en media vaak beter weten te vinden, soms andere ideeën hebben over de leefbaarheid in de buurt en weinig binding hebben met de wijk. Daarnaast heeft gentrificatie een groot effect op de voorzieningen in de buurt, die steeds meer ingericht zijn voor nieuwkomers. Daarnaast hangen spanningen rond dit thema soms samen met scheidslijnen naar etnisch-culturele achtergrond en ervaren discriminatie.

Dit beeld is gelijk gebleven in het afgelopen halfjaar, er zijn weinig ontwikkelingen. Vooral in Noord, Nieuw-West en West zien professionals spanningen rond dit thema, die voortkomen uit snelle veranderingen in het stadsdeel. Ook in sommige andere stadsdelen of buurten speelt dit thema, al is hier minder sprake van spanningen. Zo is in Zuidoost opkomende onvrede te zien bij oudere (Bijlmer)bewoners, die zich achtergesteld voelen ten opzichte van nieuwkomers en zich zorgen maken over de impact van nieuwbouw in het stadsdeel.

Spanningen over veranderingen in de buurt komen soms tot uiting in conflicten tussen bewoners, bijvoorbeeld bij conflicten over de leefregels in de buurt en overlast. Daarbij spelen zaken als verschillende opvattingen over de gewenste omgangsvormen in de buurt, elkaars 'taal' niet spreken en een gebrek aan begrip voor elkaars leefwereld. Een voorbeeld van het afgelopen halfjaar is de escalatie van een conflict rond jeugdoverlast in stadsdeel Noord.

Spanningen rond etnisch-culturele verschillen

Professionals in meerdere stadsdelen zien bij een deel van de bewoners negatieve sentimenten over mensen met een migratieachtergrond. Volgens sommige professionals is dit gerelateerd aan onvrede over veranderingen in de buurt en een gevoel van vervreemding, waarbij weerstand tegen nieuwkomers zich uit in racistische of intolerante uitspraken. In andere wijken uiten vooroordelen zich niet in conflicten maar is sprake van segregatie. Daarnaast kunnen politieke of etnisch-culturele spanningen die internationaal spelen merkbaar zijn in de stad. Zo was in Zuidoost de polarisatie tussen de Creoolse en Hindoestaanse gemeenschap in Suriname merkbaar naar aanleiding van het bezoek van de president van Suriname in september 2021.

Zwarte Piet en (anti) racisme

Over het algemeen zorgt het onderwerp Zwarte Piet niet voor polarisatie tussen Amsterdammers, een enkele uitzondering daar gelaten. De landelijke polarisatie op dit onderwerp is soms wel merkbaar in de stad, bijvoorbeeld door de ligging van (symbolische) locaties voor protestacties. In het afgelopen halfjaar zijn er geen voorbeelden van dergelijke acties of incidenten; vermoedelijk omdat de Sinterklaasperiode hier niet in viel.

Vanuit de stadsdelen is ook weinig ontwikkeling op dit onderwerp te zien. In vorige informatiebeelden is beschreven dat in Tuindorp Oostzaan (Noord) polarisatie speelt rond Zwarte Piet, waarbij er een scherpe scheiding is tussen voorstanders van klassieke Zwarte Pieten en nieuwe bewoners die een alternatieve intocht willen organiseren. De afgelopen Sinterklaasperiode is weinig merkbaar geweest van deze polarisatie, doordat er geen intocht was vanwege de coronamaatregelen. In stadsdeel Zuidoost spelen geen spanningen rond Zwarte Piet maar leeft het onderwerp wel, omdat prominente activisten in het protest tegen Zwarte Piet in dit stadsdeel wonen. Uitingen en bedreigingen richting deze personen vanuit bijvoorbeeld voorstanders van Zwarte Piet kunnen merkbaar zijn in het stadsdeel. Ook wordt Zuidoost soms door pro-Zwarte Piet activisten uitgekozen voor protestacties. Hier zijn echter geen voorbeelden van bekend in het afgelopen halfjaar.

Zoals in het vorige informatiebeeld al beschreven zijn anti-racismedemonstraties in Amsterdam vreedzaam verlopen en is er geen toenemende polarisatie te zien rond dit thema. Een professional uit Zuidoost geeft aan dat er meer maatschappelijke aandacht en erkenning is gekomen voor racisme, door onder andere de Black Lives Matter-demonstraties maar ook het jarenlange protest tegen Zwarte Piet. Dit kan ervoor zorgen dat anti-racismeactivisten zich gehoord voelen, waardoor de spanningen rond het onderwerp afnemen. De excuses van de burgemeester van Amsterdam op 1 juli 2021 voor het slavernijverleden dragen hieraan bij.

Israëliisch-Palestijns conflict

In mei 2021 laaide het conflict tussen Israël en Palestina op. In Nederland werden op verschillende plekken pro-Palestijnse-demonstraties gehouden, waaronder in Amsterdam. Aan de demonstratie op 16 mei 2021 namen enkele duizenden mensen deel. Opvallend was dat de demonstratie een

brede opkomst had: naast demonstranten vanuit moslimgemeenschappen sloten activisten vanuit de antiracismebeweging en Syrische vluchtelingen zich aan. De demonstratie verliep zonder grote incidenten en er zijn geen strafbare uitingen geconstateerd. Wel werden uitingen gedaan die door de Joodse gemeenschap als kwetsend of antisemitisch zijn ervaren, zo geven professionals aan.

In deze periode was te merken dat het conflict enorm leeft, onder verschillende groepen in de stad, en vooral op sociale media onrust geeft – op straat was volgens de stadsdelen geen onrust merkbaar. Wel werden posters van de tentoonstelling 'Zijn Joden wit?' beklad met de tekst 'Save Gaza'. Na het sluiten van een bestand tussen Israël en Hamas op 20 mei stopten de grote pro-Palestijnse protesten (DTN 55). Ook in Amsterdam is momenteel geen impact (meer) merkbaar van het conflict en zijn de reacties op sociale media weer gestopt. Wel vinden nog steeds wekelijks eenmansprotesten en kleine demonstraties in het kader van pro-Palestina en pro-Israël plaats, en gaat dit een enkele keer gepaard met incidenten. Het is aannemelijk dat nieuwe escalaties tussen Israël en Palestina ook weer voor reacties zullen zorgen. Professionals geven aan dat het onderwerp erg gevoelig ligt en ontwikkelingen in het conflict altijd voor veel reacties op sociale media zorgen, maar deze vervolgens ook weer wegebben.

Spanningen Turkse gemeenschap

Er zijn momenteel geen zorgelijke signalen van spanningen binnen de Turkse gemeenschap of tussen de Turkse en Koerdische gemeenschap. Spanningen tussen de Turkse en Koerdische gemeenschap zijn wel altijd latent aanwezig en kunnen getriggerd worden door internationale gebeurtenissen. In het vorige informatiebeeld zijn de reacties op het boek van Lale Gül benoemd, sindsdien zijn deze echter weggeëbd. Bij nationale of internationale gebeurtenissen die de Turkse gemeenschap raken, kunnen spanningen opnieuw ontstaan.

Grijze Wolven

Met Grijze Wolven worden de aanhangers bedoeld van de Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) in Turkije en haar extreem-nationalistische ideologie. In de factsheet Grijze Wolven²⁷ is beschreven dat de steun voor het Turkse ultranationalisme van de MHP in Nederland een golfbeweging vertoont, waarbij activiteiten toenemen in tijden van politieke spanningen tussen verschillende kampen in Turkije en Nederland. Hierbij is incidenteel sprake van openbare ordeverstoringen, opruiing, intimidatie of fysiek geweld. De factsheet concludeert echter dat Turks-nationalistische organisaties en hun aanhang actief zijn binnen het kader van de democratische rechtsorde in Nederland. Een professional voegt hieraan toe dat personen die geen lid zijn van deze organisaties soms wel het symbool (handgebaar) van de Grijze Wolven gebruiken, bijvoorbeeld bij demonstraties of spanningen tussen Koerden en rechts-nationalistische Turken.

Spanningen rond religieuze verschillen

In vorige informatiebeelden is beschreven dat versterkte gebedsoproepen door moskeeën soms tot klachten of spanningen leiden: veelal vanwege ervaren geluidsoverlast, maar soms kunnen anti-islamsentimenten hierbij merkbaar zijn. Momenteel speelt alleen nog rond een moskee in de Wildemanbuurt (Nieuw-West) polarisatie rond de versterkte gebedsoproep. Er komen klachten van bewoners hierover binnen, waarbij het sommige bewoners om het geluidsniveau of het tijdstip gaat maar er ook bewoners zijn waarbij anti-islamsentimenten merkbaar zijn. Hierachter zit soms ongenoegen over de mate waarin de buurt is veranderd in de afgelopen jaren en een gevoel niet meer thuis te zijn in de eigen wijk.

²⁷ Kenniscentrum CTER Landelijke Eenheid, 3 november 2020.

Bij andere moskeeën waar eerder klachten over binnenkwamen is dit niet meer van toepassing, doordat de moskee het geluidsniveau heeft aangepast of geen versterkte gebedsoproep meer doet. Er zijn geen nieuwe signalen van polarisatie rond versterkte gebedsoproepen elders in de stad. Tijdens de Ramadan kwamen enkele klachten binnen over de versterkte gebedsoproep door de ^{5.1.2,e} momenteel is het echter weer rustig.

Anti-LHBTIQ+-gerelateerde incidenten

Het afgelopen halfjaar vroegen incidenten die vermoedelijk verband houden met anti-LHBTIQ+-sentimenten de aandacht.

Op 20 augustus 2021 was er brand in een studentenflat aan de Krelis Louwenstraat in stadsdeel West. De brand is veroorzaakt door brandstichting aan regenboogposters die in de gangen hingen. Daarnaast waren er in de periode voor de brand meerdere anti-LHBTIQ+-gerelateerde incidenten in de flat. In de periode erna werd een mars als steunbetuiging georganiseerd en hingen bewoners in de hele stad regenboogvlaggen uit.

In augustus en september 2021 vonden er veel incidenten plaats rond regenboogvlaggen; in West maar ook in andere stadsdelen. Zo werd begin september een ruit ingegooid bij twee woningen in stadsdeel West waar een regenboogvlag hing. Eind september werden de ramen van een woning in stadsdeel Noord waar een regenboogvlag achter het raam hing twee keer bekogeld met eieren, waarbij eenmaal een brief met dreigement is achtergelaten. Daarnaast zijn meerdere incidenten bekend in de stad waarbij regenboogvlaggen zijn vernield. Bij enkele incidenten werd door de dader verwezen naar religie, namelijk dat homoseksualiteit volgens de Bijbel of de islam niet toegestaan is.

Ook waren er meerdere anti-LHBTIQ+-(gewelds)incidenten in de openbare ruimte. Een overzicht van de exacte aard en omvang van incidenten ontbreekt. Dat komt mede doordat de registratie van deze incidenten niet eenduidig is. Bij verschillende organisaties komen meldingen van incidenten binnen, ook komt het voor dat er helemaal geen melding wordt gedaan. ^{5.1.2,c}

5.1.2,c

Vragenlijstonderzoek onder professionals

Uit het vragenlijstonderzoek onder professionals komt naar voren dat spanningen tussen Amsterdammers met verschillende etnische of culturele achtergronden het vaakst gezien worden: bijna driekwart van de professionals zag deze spanningen soms of vaak in de afgelopen twee jaar. Maar ook spanningen tussen andere groepen Amsterdammers – naar leeftijd, opleidingsniveau, sociale klasse, religieuze opvattingen of politieke opvattingen – worden regelmatig gezien: tenminste de helft van de professionals geeft aan deze spanningen soms of vaak te zien. Zie bijlage B voor meer resultaten vanuit het vragenlijstonderzoek.

²⁸ <https://nos.nl/artikel/2381248-coc-kreeg-bommelding-maar-hield-die-bewust-stil>